

№ 37 (486)
Кастрычнік 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- ☞ **Хачу падзяліцца: факты пра фотамайстра С. Касакоўскага** – стар. 2
- ☞ **Рэгіянальнае выданне: «Волат» піша пра мясцовыя каштоўнасці** – стар. 3
- ☞ **Альбом: «Icones familiae ducalis Radivilianae»** – стар. 5

Артыкул пра кнігалюбаў-краязнаўцаў Барэзіншчыны чытайце на стар. 6

На тым тыдні...

✓ **З 24 па 27 верасня** ў Парыжы адбылася 36-я Міжнародная турыстычная **выстаўка «Top Resa 2013»**, што з'яўляецца адной з найбуйнейшых турыстычных выставак Еўропы.

З ініцыятывы Пасольства Беларусі ў Францыі ў працы выстаўкі прымала ўдзел і беларуская дэлегацыя на чале з намеснікам Міністра спорту і турызму Беларусі Чэславам Шульгой. У яе склад увайшлі прадстаўнікі Нацыянальнага агенцтва па турызме, інфармацыйна-турыстычнага цэнтра «Мінск», палацава-паркавага комплексу «Нясвіжскі замак», музея «Замкавы комплекс «Мір»», а таксама шэраг беларускіх турыстычных агенцтваў.

На стэндзе Беларусі былі прадстаўлены варыянты экалагічнага турызму ў нашай краіне, неведванне месцаў, звязаных з Маркам Шагам, Хаімам Суціным, знаёмства з помнікамі Беларусі, што знаходзяцца ў Спісе сусветнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА.

✓ **25 верасня** ў Мінскай абласной бібліятэцы імя А.С. Пушкіна прайшло **адкрыццё выстаўкі «Паштоўкі з Вішнева»**, якая ладзіцца па выніках пленэру студэнтаў 2-га курса архітэктурнага факультэта БНТУ пад кіраўніцтвам мастака Алеся Квяткоўскага. Арганізатары адабралі найлепшыя працы студэнтаў і разам з карцінамі кіраўніка аб'ядналі для выстаўкі, якую вырашылі прысвяціць 90-годдзю Шымона Перэса. Палотны яскрава адлюстроўваюць маляўнічыя краявіды Валожыншчыны і саму вёску Вішнева, радзіму ізраільскага прэзідэнта.

✓ **26 верасня** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі прайшла **вечарына «Сяргей Грахоўскі. Я ўсё спазнаў...»**; арганізатарамі мерапрыемства выступілі Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры і Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Адмыслова да імпрэзы бібліятэкай

была падрыхтаваная **выстаўка «...Ад слова свеціцца жыццё»**.

Упершыню музей гісторыі беларускай літаратуры прадставіў экспазіцыю з фондаў музея і сямейнага архіва Грахоўскіх, якую складаюць фотаздымкі, рукапісы, асабістыя рэчы Сяргея Іванавіча.

Падрабязней чытайце на стар. 2.

✓ **26 верасня** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь пачала працаваць **выстаўка «Беларусь в Антарктыке 2006–2013 гг.»**, прысвечаная сучаснаму вывучэнню гэтага кантынента. Праект арганізаваны сумесна з Рэспубліканскім цэнтрам паллярных даследаванняў пры ўдзеле Цэнтра акеанаграфіі. Прадстаўлены сапраўдная экіпіроўка палярнікаў, прадметы побыту, што выкарыстоўваюцца ў экспедыцыях, падводны рыштунак, сродкі сувязі, прыборы навігацыі, калекцыя антарктычных мінералаў, прыклады відаў жывых арганізмаў узбярэжжа Антарктыкі.

Выстаўка працуе да 20 кастрычніка.

✓ **27 верасня** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася **вечарына, прысвечаная творчасці Уільяма Батлера Йітса**, вядомага ірландскага паэта і драматурга, лаўрэата Нобелеўскай прэміі па літаратуры. На беларускую мову былі перакладзены яго вядомыя п'еса «Пясочны гадзіннік» (пераклаў Мікола Раманоўскі), аўтабіяграфія і фрагменты дзённікаў (пераклаў Юрась Бушлякоў), а таксама вершы (пераклады Андрэя Хадановіча і Марыны Шоды).

Гурт «Кейлі Кёл» аздобіў вечарыну ірландскай музыкой.

✓ **29 і 30 верасня** ў Мёрах прайшоў **экалагічны фестываль «Жураўлі і журавіны Мёрскага краю»**. Па запа-

сах журавінаў мясцовае балота Ельня займае першае месца ў краіне. Акрамя гэтага, Мёршчына штогод прымае больш за 4 000 шэрых журавоў і дзясяткі тысячаў гусей розных відаў, якія прыпыняюцца на адпачынак на балоце Ельня пад час восеньскай міграцыі. Была мажлівасць паназіраць за шэрымі журавамі, выбраць найлепшую сядзібную раёна і пабачыць конкурс «Дзяўчынка-журавінка», набыць зробленыя рукамі мясцовых майстроў сувеніры і, вядома ж, пакаштаваць журавінавы морс, выпечку з гэтымі ягадамі ды закупаць іх на зіму. Адбыліся таксама адкрыццё візіт-цэнтра гідралагічнага заказніка «Ельня» і экалагічны брэйн-рынг. Прайшоў фестываль у рамках праекта Еўрапейскага Саюза і Праграмы развіцця ААН «Садазейнічанне развіцця ўсеахопнай структуры міжнароднага супрацоўніцтва ў галіне аховы навакольнага асяроддзя ў Рэспубліцы Беларусь» пры падтрымцы Міністэрства прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Рэспублікі Беларусь, Мёрскага райвыканкама, дзяржаўнай прыродаахоўнай установы «Ельня» і грамадскай арганізацыі «Ахова птушак Бацькаўшчыны» з удзелам Міністэрства спорту і турызму Рэспублікі Беларусь.

Пра жыхулае
Сёння
Дзеля будучыні
Краязнаўчая
газета

падпісны індэкс:
індывідуальны - 63320
ведамасны - 633202

Паэт, які не страціў надзеі

Імпрэза «Сяргей Грахоўскі. Я ўсё спазнаў...», прымеркаваная да 100-годдзя з дня нараджэння паэта і праймае, адбылася 26 верасня ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі. На выстаўцы, падрыхтаванай да мерапрыемства супрацоўнікамі бібліятэкі і Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, сабраныя кнігі, фотаздымкі і асабістыя рэчы Сяргея Іванавіча.

Гэта была вечарына ўспамінаў. Успамінаў вечнабалючых, быццам незагойныя раны, успамінаў шчаслівых, якім часам было цяжка паверыць. Успамінаў, пра якія не атрымліваецца маўчаць, бо сыход чалавека можа часткова запоўніць толькі памяць пра яго.

Пра творчасць С. Грахоўскага наведнікам бібліятэкі расказала літаратуразнаўца

Р. Баравікова

Лідзія Савік, успамінамі пра сустрэчы з ім дзяліліся Анатоля Вярцінскі, Уладзімір Скарынкін ды іншыя госці імпрэзы. Генадзь Бураўкін звярнуў асаблівую ўвагу на тое, што ў дарчых надпісах, якія рабіў на сваіх кнігах аўтар, найчасцей сустракаюцца

Т. і Л. Грахоўскія

пажаданні высокай паэзіі, натхнення і праўды. Адсюль можна лёгка зрабіць выснову, што было галоўным для паэта ў жыцці і ў самой творчасці.

Раіса Баравікова расказала, як калісьці Сяргей Іванавіч у пэўным сэнсе наладзіў яе асабістае жыццё. Будучая свякроў паэткі працавала разам з ім у школе, і калі яе сын захацеў ажаніцца з Раісай Андрэўнай, жанчына пацікавілася ў паэта, што той думае пра дзяўчыну. Сяргей Іванавіч адазваўся пра маладую паэтку станоўча, і клапатлівая маці ўздыхнула спакойна і сказала сыну: «Жаніся».

«Так Сяргей Грахоўскі паўдзельнічаў у маім лёсе», – падсумавала Р. Баравікова.

Дарэчы, вечарыну наведальні і родныя Сяргея Іванавіча. А яго дачка Таццяна з унукам Іванам (праўнукам пісьменніка) прачыталі верш «І праз гады, магчыма, нашы кнігі...».

Галоўны сакрэт творчасці С. Грахоўскага, з якога, зрэшты, паэт зусім і не рабіў сакрэта, прагучаў у выкананні Галіны Дзягілевай, дырэктара тэатра аднаго акцёра «Зьніч»:

А. Вярцінскі

Каб пісаліся вершы,
Трэба быць закаханым
У жанчыну і неба,
У добрых людзей
І ад шчасця зайсьдэды
Быць крышачку п'яным,
І ніколі, ніколі
не траціць надзей.

Трэба быць закаханым
У гоманы бору,
У святанні над полем,
У дождж на сяўбе.
Трэба быць закаханым
У сінія зоры
І ніколі, ніколі –
у самога сябе.

Напэўна, для Сяргея Іванавіча гэтае «ніколі, ніколі – у самога сябе» было не проста правільнымі словамі і нават больш, чым творчым крэда – інакш наўрад ці б зраз знайшлося ў сяброў ды вучняў паэта столькі шчырых ды светлых згадак пра яго.

І, відаць, нездарма імпрэзе была дадзена назва «Я ўсё спазнаў...». У жыцці С. Грахоўскі сапраўды зведаў усё, што толькі магло выпасці на долю чалавека ў тых гады – і ўсё гэта перанёс. Тут мне ўспамінаюцца словы з Бібліі: «... а хто выцерпіць да канца, уратуецца». І, магчыма, уратуе іншых – сваім цяпераннем і любоўю.

Ніна КАЗЛЕНЯ, фота аўтара

Хачу падзяліцца

У адным з нядаўніх нумароў газеты ў рубрыцы «Малая краязнаўчая энцыклапедыя» побач з артыкулам «Млын» пабачыў знаёмы малюнак, які напаміну мне адзін (бачаны гадоў пяць таму) фотаздымак графа Станіслава Казіміра Касакоўскага (1837–1935), – фотаздымак за № 2682 «Вадзяны млын». Даслаў мне копію свайго невялікага даследчага матэрыялу выкладчык Брэсцкага тэхнічнага ўніверсітэта Сяргей Басаў. Гэта яго знаходка ў Брэсцкім абласным краязнаўчым музеі. Яму пашчасціла трымаць у руках стары фотаальбом з 40 пранумараванымі здымкамі. У выніку яго даследавання аказалася, што яны належаць менавіта С. Касакоўскаму. Як яны аказаліся ў музеі, пакуль дакладна не вядома, але матэрыялы там унікальныя. Фотавывявы датычацца Брэстчыны і Гродзеншчыны. Рознабаковая і іх тэматыка. Яны патрабуюць невялікай, пры сённяшніх магчымасцях, рэстаўрацыі. Я размаўляў з Сяргеем Уладзіміравічам па тэлефоне. Ён дазволіў мне даслаць вам некалькі копіяў здымкаў з таго каштоўнага альбома. Асабіста мне цікавы фрагмент тэксту Сяргея Уладзіміравіча, дзе ідзе размова нават аб пушкінскіх часах. Вы прачытаеце самі, яго я дасылаю вам.

Дасылаю вам яшчэ дзве копіі. Першая – з паштоўкі 1925 года (арыгінал ёсць у мяне асабіста). Яна вельмі пасуе да матэрыялу «Жнівеньскі фестываль» (№ 32, Ніна Дыдышка і Ю. Зялёвіч). Гэта фотакопія карціны знакамітага мастака Яна Матэйкі (Jan Matejko) – «Upadek Polski». Другая – выразка з газеты «Наша Ніва».

Вось чым мне захацелася падзяліцца... Шчыры дзякуй усяму калекты-

ву за НАШУ «Краязнаўчую газету». Добрага здароўя ўсім вам і вашым сем'ям, шчасця, дабрабыту, мужнасці.

Зайсьдэды з павагай былы настаўнік
Іван ПАНАСЮК,
г. Лунінец

Ад рэдакцыі. Прачыталі гэты ліст, азнаёміліся з дасланымі матэрыяламі ды й захацелі перадаць шчырую падзяку рупліўцу і даўняму сябру «КГ» на старонках газеты. А таксама прапанаваць чытачам запачаткаваць новую рубрыку – «Хачу падзяліцца». Колькі розных скарбаў знаходзіцца ў калекцыях кожнага чытача нашай газеты! Дзяліцеся копіямі, расказвайце пра каштоўныя экспанаты калегам з усяе краіны. Будзем паказваць іх на старонках газеты і на сайце www.bfk.by.

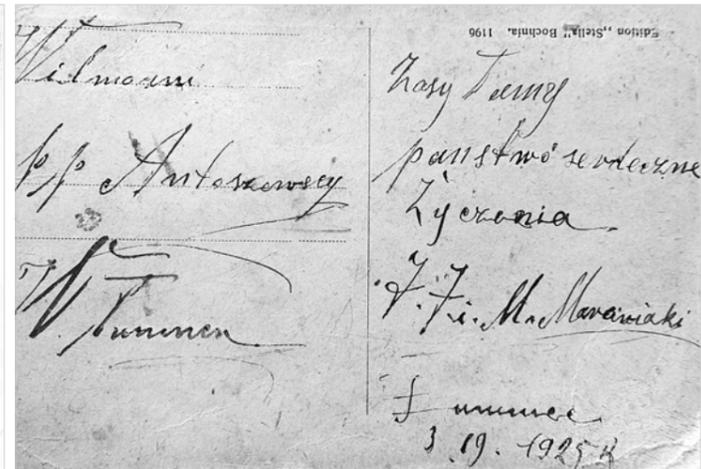

Jan Matejko pinx.

Upadek Polski.

2682

Выданні краязнаўчай краіны

Гісторыя гартуе волатаў

Пастаянныя чытачы нашай газеты ведаюць пра тое, што вілейскія краязнаўцы выпускаюць гісторыка-краязнаўчае выданне «Волат».

У верасні ўбачыў свет яго чарговы, 31-ы, нумар. Сярод шырокага кола тэмаў, закранутых у ім, асабліва шмат увагі надаецца падзеям пайстання 1863–1864 годаў і захаванню памяці пра яго. Гэтая тэма стала працягам папярэдняга выпуску выдання, цалкам звязанага з падзеямі таго часу. Іншыя матэрыялы нумара прысвечаны цікавым мясцінам Вілейшчыны ды яе выбітным людзям – гістарычным асобам, напрыклад, першадрукару Івану Фёдараву, які паходзіць з Вілейскай зямлі, і нашым сучаснікам – краязнаўцу Сяргею Макаравічу, паэтцы Алёне Шарэпа-Ляпіцкай, перакладчыку з нямецкай мовы Уладзіміру Папкевічу. Але не толькі з Вілейшчынай звязаныя матэрыялы 31-га нумара, частка іх датычыцца і іншых рэгіёнаў Беларусі.

Дарэчы, ахвочыя могуць замовіць гэты нумар выдання па тэлефоне (8029) 272-94-86, альбо напісаць на электронны адрас: volat2009@gmail.com

Мы ж прапануем чытачам адну з публікацый новага нумара «Волат».

Ніна КАЗЛЕНА

Слонім ад А да Я

Буквар – найважнейшая кніга ў жыцці кожнага чалавека, кніга, з якой ён вучыцца чытаць і адкрывае для сябе чароўную краіну ведаў. А вось знаёміцца з гісторыяй слонімскай зямлі варта пачынаць з кнігі, якую напісаў вядомы краязнаўца Сяргей Чыгрын, – «Слонімскі буквар: даведнік па горадзе Слоніме і раёне». У выданні ў алфавітным парадку размешчаныя артыкулы пра гісторыю гэтага краю, пра яго людзей, пра помнікі і тыя падзеі, што на працягу некалькіх стагоддзяў адбываліся на Слонімшчыне. У іх распавядаецца пра маёнтак Альбярцін і яго ўласнікаў род Пуслоўскіх, гісторыю мястэчка Жыровічы і Жыровіцкае Евангелле, пра знакамитага археолага, краязнаўцу, філосафа, вынаходніка і заснавальніка Слонімскага раённага краязнаўчага музея Язэпа Стаброўскага, пра Услонім (старажытная назва Сло-

німа), слонімска друккарні і багатыя слонімска кірмашы, а таксама пра Льва Сапегу, Міхала Казіміра Агінскага і славу тага земляка, спартсмена Івана Ціхана і шмат іншых звестак. Кожны артыкул багата ілюстраваны старымі і сучаснымі здымкамі. Кніга напісаная цікава і займальна, чытаецца з захапленнем, а гістарычныя факты лёгка запамінаюцца. А для тых, хто хоча даведацца больш, у канцы кнігі змешчаны спіс літаратуры пра Слонімшчыну.

Кніга будзе карыснай усім, хто захапляецца краязнаўствам і цікавіцца гісто-

рыяй сваёй Бацькаўшчыны, але найперш школьнікам і іх бацькам, настаўнікам і турыстам.

Алесь САЧАНКА

Ад рэдакцыі: 24 верасня наш даўні падпісчык і аўтар, пісьменнік, краязнаўца, даследчык літаратуры, паэт і перакладчык Сяргей Чыгрын адзначыў 55-гадовы юбілей. Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуе яго і жадае моцнага здароўя, дабрабыту, плёну ў творчасці і краязнаўчых пошуках.

Шалавічы. Позірк у 1950–1960-я

Пасля вайны ў былым панскім маёнтку, які месціцца ў пасёлку Шалавічы, а за польскім часам меў назву Тэклінопаль, была арганізаваная машына-трактарная станцыя (МТС). Трактары і сельгастэхніка, што мелася ў наяўнасці, выкарыстоўвалася на сельгасработы ў калгасах тагачаснага Куранецкага раёна Вілейскай вобласці. У першыя паваенныя гады ў Шалавічах знаходзіліся таксама курсы трактарыстаў-машыністаў.

Першыя трактары МТС мелі жалезныя колы з шыпамі, бо гумы для шынаў яшчэ не было. Да трактароў пад час жніва прычапляліся малацілкі. Жалі зернявыя ўручную, пасля кідалі снапы ў малацілку, а ззаду падстаўлялі мяхі, куды сыпалася зерне.

Майстэрні месціліся ў каменных будынках – былых стайнях, што засталіся ад панскай гаспадаркі. Меўся дызель, які выпрацоўваў электрычнасць для патрэбаў МТС. Кантора і крама знаходзіліся ў двух вялікіх драўляных дамах, якія захаваліся і да сёння. Пазней быў пабудаваны двухпавярховы цагляны будынак для адміністрацыі МТС.

З паўднёвага боку паселішча знаходзілася лётнішча, якое выкарыстоўвалася цывільнай авіяцыяй. Самалёты з Мінска садзіліся тут, каб забраць цяжкахворых з вілейскай бальніцы і даставіць іх у Мінск. Кожны самалёт, які прылятаў, скіроўваўся спачатку да Вілейкі, дзе рабіў некалькі кругоў над бальніцай,

а пасля садзіўся ў Шалавічах. Аўтамабіль з Вілейкі прывозіў хворага, якога затым садзілі ў самалёт для адпраўкі ў мінскую бальніцу.

У 1950-х гадах на Вілейшчыне меўся ўжо і аўтобусны рух. Можна было заехаць на «палутарках», пераробленых пад аўтобусы, у Маладзечна ці Смаргоні. У аўтобусах былі кандуктары, якія прадавалі квіткі. Да Смаргоняў ехалі дзе па гравіцы, а дзе і па бруку – асфальту тады яшчэ не было.

Пасля смерці Сталіна ў 1953 годзе сваякі людзей, якія ў час вайны эмігравалі на захад, пачалі атрымліваць ад іх лісты і пісаць адказы. Да гэтага перапіскі з імі не было, бо за сувязь з Захадам грамадзянаў СССР маглі пакараць.

Хлопцы з нашага краю паклікаліся на службу ў Савецкую Армію. Калі да вайны служылі ў ваяводствах Польшчы, на Захадзе, дык цяпер геаграфія была іншая: Цэнтральная Расія, Каўказ, Далёкі Усход, Украіна, Прыбалтыка... Тэрмін службы складаў 3 гады ў войску і 4 гады на флоце і ў авіяцыі.

Напрыканцы 1950-х гадоў МТС рэарганізавалі ў РТММС (рамонтна-тэхнічная машына-меліярацыйная станцыя). Пачалася меліярацыя, і тут размясцілася тэхніка для яе ажыццяўлення: экскаватары, бульдозеры... Сёння вакол пасёлка палі, а тады былі балоты: вада, кустоўе, дрыгва.

Стваралася сетка каналаў для асушэння балотаў, на іх месцы з'явіліся палі, якія выкарыстоўваліся для вырошчвання сельскагаспадарчых культур. Невялічкая рэчка Спорна, што пятляла праз балоты, была ператвораная ў гэтай мясцовасці ў прамы меліярацыйны канал.

Арганізацыя РТММС была вялікай, шмат работнікаў пражывала ў вёсках, якія знахо-

дзіліся на вялікай адлегласці ад Шалавічаў. Раніцай грузавікі, прыстасаваныя для перавозкі людзей, прывозілі работнікаў з трох кірункаў – Рускага Сяла, Кавалёў і Куранца, вечарам адвозілі іх назад.

У майстэрнях праводзіліся спарбніцтвы работнікаў. Напрыклад, найлепшы токар атрымліваў за сваю працу чырвоны вымпел з выявай Леніна, які потым упрыгожваў сценку каля ягонага станка.

У 1960-я Шалавічы пачалі пашырацца. Тут былі пабудаваныя некалькі цагляных двухпавярховых дамоў, а так-

сама шмат драўляных прыватных.

У 1961 годзе жыхары Шалавічаў пачулі пра палёт Гагарына ў космас. Галоўнымі святамі таго часу былі Першамай і «Акцябарскія». У гэтыя дні работнікі МТС дастаўляліся ў Вілейку, дзе праходзілі мітынгі і дэманстрацыі. Кожнага разу першы сакратар мясцовага райкама КПБ у сваёй прамове вітаў працоўных Вілейшчыны з адпаведным святам. Людзі добра памяталі і пра рэлігійныя святы, але тады іх не святкавалі, бо дзяржава змагалася з рэлігіяй. Так, на Вялікдзень не было святкавання – ідзе пасяўна, паўсюль працуюць трактары, аруць, чаго раней ніяк не можна было ўявіць. Каляды, напрыклад, людзі паціху святкавалі толькі тады, калі яны прыпадалі на выхадныя.

У 1961 годзе адбылася грашовая рэформа. Пару месяцаў пасля яе абвешчэння ў крамах яшчэ можна было разлічвацца за пакупкі старымі грашыма. Заробкі выдавалі ўжо ў новых грашовых зна-

ках. На цэнніках пазначаліся дзве цаны: у старых і новых грошах.

У краме можна было набыць, між іншым, разліўны спірт, які ўжывалі замест гарэлкі, разводзячы вадою. Яго прадавалі з бочак. Пляшка гарэлкі каштавала 2 рублі. Месячны заробак работніка складаў тады каля 60 рублёў.

У 1960-х з Шалавічаў у Вілейку пачала вазіць дзяцей у школу грузатакоўка ГАЗ-51. Яна выглядала так: грузавік ГАЗ-51 з брызентавай будкай, ззаду ўваход, на борт забіраешся па невяліччай лесвіцы. Хадзіла паміж Шалавічамі і Вілейкай некалькі разоў на дзень, так што жыхары Шалавічаў не мелі праблемаў, каб дабрацца да райцэнтра па сваіх будзённых справах.

У той час адбывалася асваенне цаліны ў Казахстане, і вялікая колькасць моладзі з нашага краю накіроўвалася туды на працу па камсамольскіх пунцёўках. Гэта азначала, што яны былі абавязаныя пэўны час адпрацаваць там у сельскай гаспадарцы. Вярнуўшыся, атрымлівалі ў калгасах па месцы жыхарства свой заробак не толькі грашыма, але і, напрыклад, зернем.

Азірнуўшыся разам са старажылам у 1950–1960-я гады, чытач атрымаў уяўленне, як выглядала тагачаснае жыццё жыхароў нашага краю, даведаўся, якія падзеі адбываліся тут. Прыватныя ўспаміны, вядома ж, маюць суб'ектыўны характар, з'яўляюцца фрагментарнымі і адлюстроўваюць толькі тое, што адбывалася вакол таго сведкі найноўшае гісторыі, які ўспамінае. І разам з тым мы атрымліваем шмат каштоўнай інфармацыі аб узгаданым часавым прамежку, якая складваецца ў цэласны вобраз 1950–1960-х гадоў з гледзішча жыхара аднаго з паселішчаў на Вілейшчыне.

Успаміны Сямёна ШАБУНІ (1932 г.нар.)
запісаў Яўген КАЗІНЕЦ

Асоба ў краязнаўстве

Піраміда Вячкі

З пачатку 1970-х у Латвіі жыве наш суайчыннік, вядомы як мастак, настаўнік і старшыня «Аб'яднання мастакоў беларусаў Балтыі "Маю гонар"» Вячка ЦЕЛЕШ. Цяпер ён мае сусветную вядомасць: удзельнік больш за ста выставак, ягоныя жывапісы і графіка знаходзяцца ў музеях і прыватных калекцыях Беларусі і Латвіі, Францыі, Швейцарыі, ЗША, Канады, Ізраіля, Кітая, Партугаліі ды іншых краінаў. Ягонае імя ўнесенае ў міжнародныя каталогі экслібрыса, у «Сусветную энцыклапедыю мастакоў усіх часоў і народаў». У 2006 годзе В. Целеш быў уганараваны вышэйшай узнагародай Латвійскай Рэспублікі – Ордэнам Трох Зорак.

Нарадзіўся гэты цікавы чалавек 25 верасня 1938 года ў в. Краснае Сяло Ваўкавыскага раёна. У 1961 годзе навучаўся ў мастацкай вучэльні. Пад час службы ў Савецкай Арміі ў Вільні наведаў мастацкую студыю Палаца чыгуначнікаў. У 1975 годзе скончыў жывапісна-педагагічнае аддзяленне Латвійскай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў імя Т. Залькана.

На яго карцінах адлюстраваны выбітныя беларускія і латышскія дзеячы: Францішак Скарына, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Максім Багдановіч, Янка Купала, Яніс Райніс. Ён стваральнік серыі экслібрысаў выдатных дзеячаў беларускай гісторыі і культуры –

Зоська Верас, Уладзімір Караткевіч, Адам Мальдзіс, Сяргей Панізьнік ды іншыя.

А яшчэ В. Целеш аўтар некалькіх кніг па гісторыі Беларусі – гэта «Гарады Беларусі на старых паштоўках» і «Мінск на старых паштоўках», а таксама «Рыга на старых паштоўках». Іх ён стварыў на аснове сваёй багатай калекцыі паштовых картка розных часоў.

Нядаўна ж, акурат напярэдадні 75-гадовага юбілею мастака і краязнаўцы ў Мінску выйшла ягоная кніга «Адсюль наш род, тут мой прычал», прысвечаная радаводу Целешаў. Распавед ідзе на фоне гісторыі пас. Краснасельскага, што будзе яшчэ больш цікава і спазнавальна шырэйшаму колу чы-

тачоў. Вячаслаў Міхайлавіч зазначае:

– Спачатку я думаў толькі пра сваіх дзядоў, прадзедаў. Але пачаўшы даследаваць паходжанне свайго прозвішча, пабачыў, што сярод жыхароў Краснага Сяла ці не траціна Целешаў. Мне адразу падумалася: ці не з аднаго яны роду? І сапраўды, калі знайшоў у архіве дакументы 1795 года, дзе перапісаныя ўся вёска і ўсе Целешы, то зразумеў – усе яны родзічы. Прызнаюся, сабраць звесткі пра сотні людзей – архіскаладаная праца, асабліва ў Беларусі. Пытаюся ў суродзіча, напрыклад, пра свайго дзеда і чую ў адказ: «А нашто табе? Можна, ты шпіён?». Людзі розныя сустракаліся. Але, дзякуй Богу, многа было і такіх, якія мяне разумелі, называлі летапісцам роду. Незабыўная сустрэча адбылася ў мяне ў Ваўкавыску – з Целешам, якому было 105 гадоў. Ён ужо не ўставаў з ложка, але калі я загаварыў да яго па-беларуску і раскажаў пра свой клопат, ён жвава падхапіўся і пачаў са мной размаўляць – таксама па-беларуску. Быццам родная мова яму сілы дадала! Такія сустрэчы і такія людзі давалі мне імпульс да працы. Скласці радавод – як узвесці аднаму піраміду. Усе Целешы чакалі гэтай кніжкі!

Падрыхтаваў
Лявон
ПАЛЬСКИ

В. Целеш за мальбертам, 1986 г.

Сяргей ПАНІЗЬНИК

Пад кронай радаслоўнага дрэва

Вячку Целешу на 75-годдзе

Знікалі крыжакі з кіпучых вежаў...
І толькі з Вячкам зноў паўстаў пасады!
Натхняльніку крывіцкі рум належыў;
у Тэрветэ, у Сігулдзе цвіў сад.
О, з Вячаславам лёгка веча славіць
і з продкамі на гутаркі хадзіць.
Да скарбаў радаслоўя ён уставиць
Кругляк – і Неба скрозь Беларусь глядзіць.
Асветленыя Славікам абліччы
будзіцеляў і ваяроў зямлі.

З табою, draugs, мы новы дзень прыклічам,
каб латышы з балткрэвамі жылі
на Даўгаве-Дзвіне не як сатыры,
а як пялёстачкі твайго штрыха.
І хай ад Вячкі Целеша – у вырай
не вымкне краснасельская страх.
Ты з-пад яе айчыннікам адкрыўся,
Францішка, Янку з Янісам сустрэў,
Ларысе, Зосьцы верас абагрэў;
Максіма лік тваёй рукой спавіўся.
Жыццё ідзе ў падбег, а «Маю гонар!»
ты прамаўляеш, патрыёт, здаўна.
Трымціць душа!
А для гадоў разгону
ў цябе ёсць
радаслоўная струна!

Наша гісторыя:

Ідзе, падзе, імяны

СЛАВУТЫ АЎТАР НАРОДНАЙ ПЕСНІ

«Вясковы лірнік» – Уладзіслаў Сыракомля,
да 190-годдзя з дня нараджэння

(Заканчэнне. Пачатак у № 36)

Дзякуючы старанням Максіма Лужаніна Сыракомлеў «Паштальён» і Трэфалеўскі «Ямщик» загучаў і па-беларуску:

На пошту я трапіў зусім малады,
Фурман з мяне ўдаіць зухвалы,
А волі не меў, ды і ганялі тады:
Хоць святая, хоць ноч – усё мала!

Гутарка «Паштальён» стала ўдалым дэбютам Людвіка Кандратовіча. Яна не толькі засведчыла нараджэнне новага паэта, але і стала ягоным бясспрэчным дасягненнем. А сам Людвік Кандратовіч стаў пасля гэтага знакамітым Уладзіславам Сыракомлем.

Адкуль жа з'явіўся гэты псеўданім? Як зазначае дасведчаны ў даўніх літаратурных справах Адам Мальдзіс, ён звязаны з родавым гербам паэта – «Сыракомля», які паходзіць ад значэння «сыры камель». А яшчэ і псеўданім, і герб падкрэсліваюць паходжанне паэта з дробнай бе-

ларускай шляхты, якая, як і многія ў той час, падпала пад няўмольны прэс апалачвання. Ды і сам Сыракомля не раз прызнаваўся, што акрамя польскай ён ведаў беларускую мову.

Глыбока чэрпаючы з найбагацейшай беларускай гісторыі, Сыракомля стварыў шмат вартасных літаратурных твораў і краязнаўчых працаў. А запачаткавалася гэта яшчэ ў нясвіжскі перыяд, які быў асабліва плённым у назапашванні ведаў, уражанняў, эмоцыяў. У 1833 – 1835 гадах Людвік вучыўся ў дамініканскай школе ў Нясвіжы, пасля ў Навагрудку. Удзячныя нясвіжане ў 1902 годзе, праз 40 гадоў пасля смерці паэта, устанавілі ў фарным касцёле памятную дошку, а ў нашы дні мемарыяльная дошка ў гонар сьлыннага сына беларускай зямлі з'явілася і на сцяне замка. У Нясвіжы, у коле гэтых жа апантаных вершатворцаў, ён пачаў сам далучацца да прыгожага пісьменства. Тут

стварыў цыкл санетаў «Нясвіжскія ўспаміны», напісаў першую краязнаўчую працу.

Пазней ён напіша чуллывы і спагадлівы верш «Ілюмінацыя» пра тое, як з-за самадурства аднаго з Радзівілаў дачасна памірае немаўлятка беднай жанчыны. Заснаваны верш на рэальным факце, што, дарэчы, характэрнае для Сыракомлі. Верш стаў папулярным, але гэтага спалохаліся царскія чыноўнікі. У Санкт-Пецярбургскіх архівах захавалася сведчанне, што твор гэты, як асабліва крамольны і антыўрадавы, быў забаронены цэнзурай. А ён павінен быў з'явіцца ў перакладзе на рускую мову ў часопісе «Русское слово» ў 1880 годзе.

Гэта не адзіны твор, якога баялася цензура. Напярэдадні паўстання 1863 года шмат якія вершы Сыракомлі хадзілі ў рукапісах. Кажуць, што і сам паэт, жывучы ў Вільні, быў далучаны да паўстанцкіх намераў Кастуся Каліноўскага.

Шмат пабачыўшы і перажыўшы, Сыракомля не мог стаяць у баку ад змагання за лепшую долю чалавека. У 1861 годзе за ўдзел у антыцарскіх маніфестацыях ён быў арыштаваны і зняволены ў віленскай вязніцы. Ад суровага выраку яго ўратавала заўчасная смерць.

Уладзіслаў Сыракомля, які карытаўся вялікім аўтарытэтам у асяроддзі патрыятычнай моладзі, меў прыяцельскія стасункі з многімі выдатнымі людзьмі свайго часу. Адам Кіркор, Станіслаў Манюшка, Вінцэс Каратынскі, Юзаф Крашэўскі, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч – усе яны сябры і паплечнікі Сыракомлі, кожны па-свойму спрыяў развіццю ягонага таленту.

Пазней вучань Сыракомлі Вінцэс Каратынскі, які з 1850 года быў яго-

ным сакратаром, шчыра апекаваўся справай выдання твораў і ўшанавання памяці свайго настаўніка, які пакінуў гэты свет, не дасягнуўшы і 40 гадоў. Аказалася, творчая спадчына Сыракомлі склала ажно 10 тамоў. Іх выдаў Каратынскі ў 1872 годзе. Ён жа разам з А. Плугам падрыхтаваў да выдання і пяцітомнік выбранай паэзіі Сыракомлі.

Для нас бясспрэчную цікавасць уяўляюць як літаратурныя творы «вясковага лірніка», так і яго гісторыка-краязнаўчыя працы: «Вандроўкі па маіх былых ваколліцах», «Мінск», «Нёман ад вытокаў да вусця» і іншыя. У іх ён засведчыў не толькі добрае веданне гісторыі і сучаснага яму стану рэчаў, але выказваў свае адзінкі і стаўленне да гэтага. Творы дагэтуль чытаюцца цікава, хвалюць, бо там ёсць і трапныя назіранні, і глыбокая дасведчанасць у гістарычных калізіях Вялікага Княства Літоўскага, і сваё, асабістае. Адным словам, гэта не погляд старонняга чалавека, а зацікаўлены сказ пра сваю зямлю неаб'якавага яе грамадзяніна. Шкада толькі, што большасць з дзесяцітомнага збору твораў нашага знакамітага земляка дагэтуль не спраўджанае па-беларуску.

Дзейнасць Уладзіслава Сыракомлі, яго дасведчанасць, пазычанае майстэрства знаходзілі шчырую падтрымку сучаснікаў. Сённяшнія даследчыкі, аматары паэзіі і даўніны свайго краю таксама ахвотна прыпадаюць да створанага ім – як да гаючай крыніцы, што наталляе смагу радзімазнаўства, дазваляе паўней зразумець сябе, свой род, сваю зямлю, якой шчыра служыў наш зямляк.

Анатоль БУТЭВІЧ

У XVIII ст. Нясвіж па-ра-нейшаму заставаўся важным цэнтрам культурнага жыцця Вялікага Княства Літоўскага. Ён моцна пацярпеў у 1706 г. пад час Паўночнай вайны і толькі з 1720-га пачаў аднаўляцца. Міхал Казімір Радзівіл Рыбанька заснаваў тут кадэцкі корпус, музычную капэлу і школу, шэраг мануфактураў, адбудаваў касцёл Божага Цела, аднавіў друкарню. Вялікія работы праводзіліся ў замку, парках, фальварку «Альба». Пачалі дзейнічаць тэатр з балетнай школай, заснаваны Францішкай Уршуляй Радзівіл. Гэта быў своеасаблівы Рэнэсанс магнатскай рэзідэнцыі.

Выдатныя ўмовы скла-ліся тут для развіцця розных галін культуры, мастацтва, у тым ліку і графікі. У архіўных матэрыялах, што дайшлі да нашага часу, у перапісцы названыя каля двух дзясяткаў імянаў мясцовых і прыездных майстроў, якія ў розныя гады працавалі тут: Ксаверый Дамінік і Юзаф Ксаверый Гескія (бацька і сын), майстры Валадзько, Міхась Жукоўскі, Матэвуш Бейтнік, Францішак Бараноўскі, Ян Сущчэўскі, а таксама Лейба Жыскальвіч і Гірш (Гершка) Ляйбовіч (бацька і сын).

Самай значнаю працай, надрукаванай у Нясвіжы ў 1758 г., з'яўляецца альбом «Выявы роду князёў Радзівілаў» («Icones familiae ducalis Radivilianae»). Над кнігай, куды ўвайшлі 165 гравіраваных партрэтаў, працавалі некалькі аўтараў. Распачынае альбом прадмова, дзе ў панегірыч-

Памяць у выявах

Войшунд (1346–1412 гг.)

ным стылі апавядаецца пра слаўны княжацкі род, пра заслугі яго прадстаўнікоў. Кампазіцыйна ўсе партрэты вырашаны аднолькава: на нейтральным фоне ці на фоне, што імітуе малюнак цаглянай кладкі, у авальных рамах пагрудна, радзей у пояс, паказаны партрэтаў емяя. Гэта даволі вялікія аркушы памерам 30 x 20,2 см. Пад кожнай выявай подпіс са звесткамі аб асобе: даты і гісторыя жыцця, пасады, уладанні, важныя заслугі перад дзяржавай і каралём, буйныя фундацыі, месцы пахавання. У жаночых выявах, калі гэта былі прад-

стаўніцы іншых шляхецкіх родаў, якія ўзялі шлюб з Радзівіламі, над подпісам дадаткова размяшчалі іх гербы.

Складанае пытанне аб аўтарстве гравіраваных партрэтаў у альбоме «Выявы роду князёў Радзівілаў» не вырашанае па сённяшні дзень. У вядомым на сёння кантракце ад 16 кастрычніка 1747 г. Л. Жыскальвіч і Г. Ляйбовіч абавязаліся выканаць 90 гравюраў (па-за кантрактам у 1754–1756 гг. яны выканалі яшчэ 15 партрэтаў), але ў дакуменце не паведамляецца, якія менавіта выявы майстрам было даручана зрабіць. Прадстаўлены ў альбоме медзя-

рыты не аднолькавыя паводле сваіх тэхнічных і мастацкіх якасцяў, характару пластычнага вырашэння. Яны выдаюць руку як мінімум пяці аўтараў. Гэта дазваляе меркаваць, што выявы выконваліся не толькі Л. Жыскальвічам і Г. Ляйбовічам. Подпісы Г. Ляйбовіча маюцца толькі на першай і апошняй выявах альбома (партрэты Войшунда і Караля Станіслава Радзівіла Пана Каханку).

Вядома, што альбом ствараўся ў тры этапы рознымі майстрамі на працягу 1745–1758 гг. У 1745-м невядомыя гравёры выканалі 18 партрэтаў, а гравёры з заходне-ўкраінскага горада Жоўква (Лейзер і іншыя) – 16 аркушаў. Таксама вядома пра 15 «адтушаваных» для гэтай мэты партрэтах 1747 г. прыдворнага мастака Радзівілаў К. Гескага. Выкананыя ім партрэты адрозніваюцца рэльефным малюнкам з моцнымі кантрастамі святла і ценю.

У мастацкім выкананні альбома вылучаюцца тры стылі. Першы вызначаецца дасканаласцю і адносіцца да 1745 г. Другі і трэці можна суаднесці з часам працы над альбомам Г. Ляйбовіча і Л. Жыскальвіча, і яны адпавядаюць манерам мастакоў, якія рыхтавалі эскізы партрэтаў для гравіравання.

У 1758 г. альбом выйшаў накладам 50 экзэмпляраў у Нясвіжскай друкарні, а ў XIX ст. быў паўторна надрукаваны ў Санкт-Пецярбургу з арыгінальных дошак.

Партрэт Войшунда Г. Ляйбовіч гравіраваў з больш ранняй жывапіснай выявы невядомага мастака другой паловы XVII – пачатку XVIII стет. Вобраз аднаго з роданачальнікаў сям'і Радзівілаў уражвае глыбокай псіхалагічнаю характа-

рыстыкай. Паўторнае пагруднае прадстаўленне мадэлі не пакідае для мастака якіх-небудзь кампазіцыйных пошукаў. Асноўную ўвагу ён канцэнтруе на твары. На гледча накіраваны крыху самапаглыблены позірк умудранага жыццём чалавека.

З высокім майстэрствам выкананы партрэт Барбары Радзівіл – каралевы польскай і вялікай княгіні Вялікага Княства Літоўскага. На гравюры яна ў дарагім парадным убранні, з каралеўскай каронай на галаве. Але гэты антураж, як і вялікая колькасць каштоўных упрыгожанняў, не засланяюць выдатна перададзенай затоенай журботы, некаторай замкнёнасці, аддаленасці.

Вельмі блізкае рашэнне мае яшчэ адзін жаночы партрэт – Кацярыны Радзівіл з роду Патоцкіх. Яна была першай жонкай Януша Радзівіла і ўжо нябожчыцай паказаная на партрэце Іагана Шрэтара (каля 1646 г.) побач з другой жонкай князя – Марыяй з роду Лупу. «Пераклад» жывапіснай выявы на мову графікі практычна не адбіўся на яе высокіх мастацкіх якасцях. Пры гэтым гравіраваны партрэт вельмі дэкаратыўны. Майстар уважліва выяўляе пышную прыгоскую мадэлі з дробнымі завіткамі валасоў, перадае бляск каштоўных камянёў, празрыстасць і лёгкасць шырокага карункавага каўняра суценкі.

Да гравюраў альбома, які мог выканаць Г. Ляйбовіч, адносіцца партрэт Я. Радзівіла, віленскага ваяводы, вялікага гетмана

Вялікага Княства Літоўскага. Гэта паўтарэнне вядомага твора Даніэля Шульца (каля 1652 г.). У адпаведнасці з прынятай у альбоме кампазіцыйнай схемай выява князя зроблена пагруднай (на арыгінале – у поўны рост). Захаваўшы ўсе элементы антуражу, аўтар не змог перадаць лепшыя якасці арыгінала.

Да лепшых працаў можна аднесці партрэты Мікалая Радзівіла Чорнага, Людвікі Караліны з роду Мыцельскіх і Францішкі Уршулі з роду Вішнявецкіх. На жаль, такіх выяваў не шмат. Большасць складаюць гравюры, выка-

Кацярына Радзівіл з роду Патоцкіх (1615–1643 гг.)

нанія паўпрафесійна: моцныя анатамічныя скажэнні ў паказе фігураў, штрыхоўка нанесеная не адпаведна форме.

Тым не менш, трэба прызнаць безумоўную значнасць графічных партрэтаў, праца над якімі працягвалася амаль 13 гадоў і заняла значны час для дынамічнага XVIII ст. У гравюрах «Icones familiae ducalis Radivilianae» знайшлі адлюстраванне не толькі найважнейшыя вобразна-стылявыя і тэхнічныя дасягненні тагачаснай графікі.

Альбом з'яўляецца каштоўнай крыніцай для вывучэння выяўленчага мастацтва вялікага перыяду, які ахоплівае амаль тры стагоддзі, пачолькі многія творы жывапісу, з якіх рабіліся гравюры, страчаныя. Паказаныя ў гравюрах адзенне, галаўныя ўборы, упрыгожаныя прыгоскі дазваляюць склацці ўяўленне аб характэрных рысах дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва і матэрыяльнай культуры Беларусі XVII–XVIII стет.

Вячаслаў МАЗАЛЕЎСКІ,
старшы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж»

Ёсць чым ганарыцца

Более як 20 гадоў з надыходам верасня ўся Еўропа святкуе Дні Еўрапейскай спадчыны. На працягу месяца краіны, што падпісалі Еўрапейскую культурную канвенцыю Савета Еўропы (1954), праводзяць мерапрыемствы і акцыі, накіраваныя на знаёмства сваіх грамадзянаў і замежных гасцей з аб'ектамі гісторыка-культурнай і прыроднай спадчыны, якія знаходзіцца на іх тэрыторыі. У Беларусі Дні Еўрапейскай спадчыны праводзяцца з 1993 г., з часу ратыфікацыі Еўрапейскай культурнай канвенцыі, і ўжо занялі сваё ганаровае месца ў календары штогадовых культурных падзеяў. Сталі традыцыйнай прэзентацыі буклетаў і выставак, прысвечаных абранай тэме, якая штогод змяняецца, каб раскрыць новыя аспекты ў галіне аховы і папулярызацыі гісторыка-культурнай спадчыны. Сёння Дні Еўрапейскай спадчыны з'яўляюцца адной з самых чаканых і значных культурных падзеяў Еўропы.

У 2013 г. Беларусь вырашыла падтрымаць тэму нематэрыяльнай культурнай спадчыны – «жывой» спадчыны. Адной з падставаў для выбару з'явілася святкаванне 10-годдзя з моманту падпісання Канвенцыі аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны. Як было адзначана на афіцыйным сайце ЮНЕСКА, гэтая Канвенцыя «стала першым міжнародным інструментам забеспячэння прававой асновы для абароны нематэрыяльнай культурнай спадчыны». Дні Еўрапейскай спадчыны ў Беларусі 2013 г. таксама прысвечаны 20-годдзю падпісання Рэспублікай Беларусь Еўрапейскай культурнай канвенцыі.

У межах святкавання 27 верасня ў Галерэі М. Савіцкага адбыліся адкрыццё фотавыстаўкі «Жывая» спадчына», прэзентацыя сайта «Жывая» спадчына», створанага пры фінансавай і кансультацыйнай падтрымцы ЮНЕСКА, а таксама буклета, прысвечанага тэме гэтага года.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Януш Радзівіл (1612–1655 гг.)

Наш календар

Даследчык духу вольнага саслоўя

225 гадоў з дня нараджэння Івана Насовіча

У вёсцы Гразівец Быхаўскага павета (цяпер Чавускі раён) Магілёўскай губерні 7 кастрычніка 1788 г. нарадзіўся мовазнавец, фалькларыст і этнограф **Іван Іванавіч НАСОВІЧ**. Ён стаў адным з першых буйных даследчыкаў Беларусі. Галоўная праца яго жыцця – «Слоўнік беларускай мовы» (у арыгінале «Словарь белорусского наречия»), аналагаў якому на той час не было. Наступная беларуская лексікалогія будзе грунтавацца менавіта на слоўніку І. Насовіча.

З 1798 па 1812 г. ён вучыўся ў гімназіі, потым малады сын праваслаўнага дзяка працягнуў адукацыю ў духоўнай семінарыі. Пасля паспяховага заканчэння семінарыі пачынаецца педагогічная дзейнасць выкладчыкам рускай мовы і славеснасці, затым інспектарам Аршанскага духоўнага вучылішча.

Праз год І. Насовіч з прапановы мсціслаўскага рэктара змяняе месца жыхарства. У Мсціслаўскім вучылішчы інспектар Насовіч дзякуючы ўменням кіраўніка, арганізатара і музыкі

(скрыпача) стварае вучнёўскі хор. З 1818 па 1822 г. І. Насовіч знаходзіўся на пасадзе рэктара Мсціслаўскага духоўнага вучылішча. Затым цягам 21 года працуе ў сістэме Міністэрства народнай асветы. За плённую педагогічную працу Іван Іванавіч атрымаў з рук цара Мікалая I ордэн Св. Станіслава 3 ступені.

Яшчэ пад час вучобы І. Насовіч дасканала авалодаў стара-славянскай, лацінскай, грэчаскай і французскай мовамі, пазней вывучаў польскую і

«Слоўнік беларускай мовы». Санкт-Пецярбург, 1870 г.

старажытнаўрэйскую. Такая дасведчанасць, пэўна, паўплывала на яго далейшае захапленне – вывучэнне моўнай адметнасці Паўночна-Заходняга краю Расійскай Імперыі. У 1848 г. набывае дом у Мсціславе, куды вяртаецца разам з сям'ёй. Тут Насовіч распачаў актыўную працу па зборы фальклору ды моўных матэрыялаў. Паводле ўспамінаў сваякоў, ужо шановага ўзросту даследчык не шкадаваў ніякіх сродкаў на гэтую справу і ездзіў у розныя мясцовасці. Жывучы з маленства сярод сельскага люду, ён добра ведаў як гаворку беларусаў, так і мноства іх песень, прыказак і прымавак.

Першай яго мовазнаўчай працай стаў гістарычны слоўнік «Алфавітны паказальнік старых беларускіх слоў, выбраных з актаў, якія адносяцца да гісторыі Заходняй Расіі» (1853). Даследчык упершыню ўжыў структурны аналіз пры гістарычным вывучэнні лексікі. У слоўніку давалася тлумачэнне і лексікаграфічная інтэрпрэтацыя 12 тыс. рэестравых слоў. Рукапіс першага гістарычнага слоўніка беларускай мовы, над якім наш вядомы

зямляк працаваў блізу пяці гадоў, на жаль, да гэтай пары чакае выхаду ў свет (як і многія іншыя працы слыннага даследчыка).

Асноўнае месца ў навуковай спадчыне Івана Іванавіча займае «Слоўнік беларускай мовы», у якім падаецца больш за 30 тыс. слоў, запісаных аўтарам у Магілёўскай, Мінскай і Гродзенскай губернях, выбраных з беларускага фальклору, старабеларускіх пісьмовых помнікаў і філалагічных зборнікаў. Ствараўся ён больш за 20 гадоў і быў гатовы ў 1863 г., пасля рэцэнзавання І. Сразнеўскім адзначаны палавіннай Дзямідаўскай прэміяй у 1865 г.; быў надрукаваны толькі ў 1870 г. Гэта было першае грунтоўнае да-

следаванне ў галіне беларускай лексікаграфіі: слоўнік пераўзыходзіў падобныя беларускія слоўнікі колькасна ды якасна (і гэта нягледзячы на тое, што ў яго свядома не ўключаны пласт агульнаўсходнеславянскай лексікі).

Даследчая дзейнасць І. Насовіча звязаная з Рускім геаграфічным таварыствам. У выніку гэтага супрацоўніцтва былі надрукаваныя працы «Беларускія прыказкі і прымаўкі» (1852), «Зборнік беларускіх прыказак» (1867), «Беларускія прыказкі і загадкі» (1868), «Зборнік беларускіх прыказак» (1874) і інш.

У 1873 г. І. Насовіч выдаў зборнік «Беларускія песні», што змяшчаў каля 450 тэкстаў і вялікую аўтарскую прадмову. Ва ўступным слове ён аддае належнае старажытнасці і самабытнасці беларускай песні ды змяшчае невялічкую геаграфічна-этнічную характарыстыку Беларускага краю, прастору якога, на думку Насовіча, насяляюць нашчадкі крывічоў, якія да часоў прыгону былі вольнымі людзьмі: «у старадаўніх беларускіх песнях, якімі і цяпер карыстаюцца беларускія простыя людзі, выражаецца дух не сялянскага побыту, а вольнага і самастойнага саслоўя».

Падрыхтаваў Ігар МЫСЛІВЕЦ

Пад небам сінім

Зацэрушыла восень пазалотай
Усе сцяжынкі летнія пары,
І вецярок з апаўшчым лістотай
Спраўляе балъ у сцішаным двары.

Туман завесіў шэрыя фіранкі,
Схваўшы далаглядды ад вачэй,
Крадзецца ён то звечара, то зранку,
Або калі і ў прыцемку начэй.

А ўдзень пад сонцам срэбрана нітуе
Чароўныя арэлі павучок,
І ён таксама восень залатую
Ахутвае, нібыта незнарок,

Каб золатам на тонкім павуцінкі
Звінела, зіхацела да пары,
Каб кожны дзень пад небам сінім-сінім
Спраўляла балъ у сцішаным двары.

Беларусь

Па зямлі беларускай іду,
Дзе таполі імкнуцца ў нябёсы,
Дзе ракеты глядзяцца ў ваду,
І з рамонкамі шэпчуцца плёсы.

Там, дзе я, там, дзе ты, там, дзе мы,
Там – буслоў па-над хатамі клёкат,
Што з туюго ляцяць ад зімы
У краіны чужыя далёка.

Беларусь – гэта родны наш кут,
Нам прытулку другога не трэба.
І прывольна, і весела тут,
Досыць сопкае бульбы і хлеба.

Там, дзе я, там, дзе ты, там, дзе мы,
Там, дзе мары імкнуцца ў нябёсы,
Дзе чароўная казка зімы –
Беларусай складаюцца плёсы.

Рэгіна РЭЎТОВІЧ,
г. Дзяржынск

Беразіно чытае шмат

У Бярэзінскай цэнтральнай раённай бібліятэцы паспяхова рэалізуюцца праекты «Свята кнігі пад адкрытым небам», «Жывая кніга», «Тэрыторыя чытання – працоўны калектыў», «Тэатр кнігі» і «Літаратурны шэдэўр». А інавацыйна-творчы праект для старшакласнікаў «Мастацкая літаратура – акно ў свет» – лепшы бібліятэчны праект Мінскай вобласці, дыпламант абласнога конкурсу «Прафесіяналізм і наватарства – шлях да поспеху».

Нядаўна да Дня бібліятэк была прымеркаваная святочная імідж-акцыя «Я – за чытанне», што прайшла 14 верасня на галоўнай плошчы горада і ганку дома культуры. Гукавая газета «Беразіно – чытаючы горад» пазнаёміла гасцей з лепшымі чытачамі і работнікамі раённай бібліятэкі, кніжнымі праектамі, прадставіла статыстычна-аналітычныя аргументы запатрабаванасці кнігі і папулярнасці бібліятэкі сярод жыхароў гора-

да. У рубрыцы «Бібліяфакт» былі агучаныя прозвішчы самых адданных прыхільнікаў бібліятэкі з 50–60-гадовым чытацкім стажам, а таксама цікавая інфармацыя «Самая чытаючая вуліца», Самы чытаючы дом» Беразіно. Ролю кнігі і бібліятэкі ў жыцці сучаснага чалавека прадставіла рубрыка гукавой газеты «Вядо-

мая бярэзінцы ў падтрымку кнігі і бібліятэкі». Яркая і запамінальнай агітацыяй кнігі і чытання сталі акцыі «Запішыся ў бібліятэку і атрымай прыз», розыгрыш «Шчаслівы чытацкі фармуляр».

Таксама былі праведзеныя сацыялагічнае апытанне жыхароў горада «Што для мяне кніга і бібліятэка», агітацыя «Я ведаю дарогу ў бібліятэку! А вы?» з задачай памятак, буклетаў і лістовак «Завітайце ў бібліятэку!», «Стань чытачом бібліятэкі», «Бібліятэчныя клубы па інтарэсах чакаюць вас» і інш. Маладым бярэзінцам, якія аддаюць перавагу камп'ютару, быў адрасаваны агітмарафон «Здзіві бацькоў і сяброў – прачытай кнігу».

Вынікам мерапрыемства стаў запіс у бібліятэку 32-х новых чытачоў, у тым ліку жыхароў аграгарадка Пагост і блізкалеглых вёсак, студэнтаў магілёўскіх і мінскіх ВНУ, пенсіянераў, а таксама тых, што нядаўна пасяліліся ў горадзе.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчык аддзела маркетынгу
Бярэзінскай ЦБ

Восень у лірыцы Сяргея Грахоўскага

(Да 100-годдзя з дня нараджэння)

Уздоўж

1. «Пад хвояю пахілай // Стаіць без каскі // Бронзавы ...». З верша С. Грахоўскага «Вечны салдат». 4. Адзін з псеўданімаў С. Грахоўскага. 6. Клапатлівае стаўленне да каго, чаго-небудзь. 7. «Мне ... ў торбачку паклала // Ручнік, кашулю з палатна». З верша «Пачатак дарогі». 8. «Бо вечна ў неспакойным свеце // Жыве ...». З верша «Свет паэта», прысвечанага Петруся Броўку. 10. «Песні, што спяваюць на ... // Самыя вясёлыя жанкі». З верша «Жнівень». 12. «То сее, то збірае ... // Мая раённая сталіца». З верша «Раённая сталіца». 14. Вышэйшага класа, зараду. 15. «А па дарогах коцяцца вяселлі, // Зямля гудзе, нібы святочны ...». З верша «Яблыкі». 16. «Выратавалы ... лаві // І сам пльві, // Пльві, пльві». З верша «Выратаванне», прысвечанага Нілу Гілевічу. 19. «Ужо не ... і яшчэ не восень, // А павудзіне ў кропельках расы». З верша «Равесніца». 20. Забарона на якое-небудзь слова, дзеянне. 24. «Калі ... пазалоту // Рассыпле шчодра па зямлі, // Калі пачатак пералёту // Абвясцяць звонка жураўлі». З

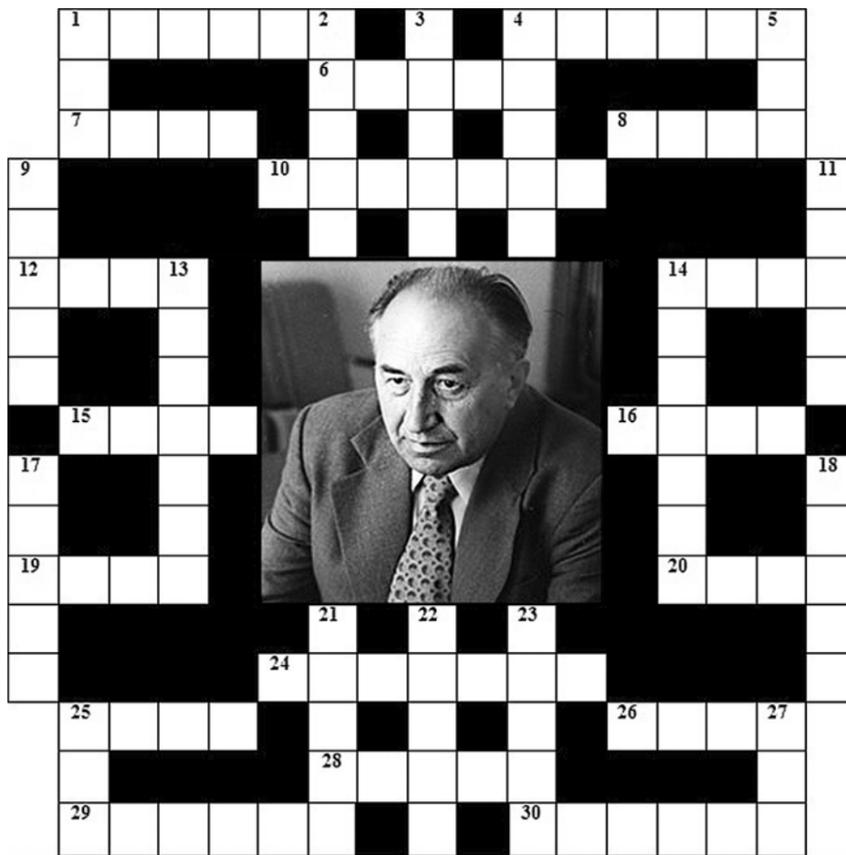
верша «Зачараванасць». 25. «Ты ўзяла ў азёраў блакітныя вочы, // У даспелага ... ўзяла валасы». З верша «Беларусь». 26. «Дзень па-асенню кароткі // Губляе ... і луску». З верша «Асенні дзень». 28. Спартыўная камандная гульня. 29. «Чырванеюць ... над новымі хатамі, // Спелы верасень з хлебам і мёдам ідзе». З верша «Верасень». 30. Прысвятак беларускага народнага календара, які адзначаўся 24 верасня («На ... ўсякае лета заканчваецца»).

Упоперак

1. «На азёрах сініх – белыя лілеі, // Восенню азёры засцілае ...». З верша «Асенні азёры». 2. «І на святанні ў задуменны ... // Пльве павольна белы параход». З верша «Палескія рэкі». 3. Невялікі літаратурны твор, майстрам напісання якога быў С. Грахоўскі. 4. «Печаная бульба – гэта ..., // Паскрабеш нажом – і калі ласка. // Жоўтая скарынка, як пірог». З верша Пімена Панчанкі «Бульба». 5. «Высокі Бераг, ... мой мілы». З верша Якуба Коласа «Высокі Бераг». 9. «І мне аддавалі шурпаты і горкі // ... са свайго франтавога пайка». З

З верша С. Грахоўскага «Маё пакаленне». 11. «У Юрмале ранняя восень // Зграбае і паліць ...». З верша «У Юрмале восень». 13. Дзіцячы беларускамоўны часопіс, дзе С. Грахоўскі працаваў загадчыкам аддзела ў 1957–1959 гг. 14. Званне, двойчы прысуджанае С. Грахоўскаму, – за яго зборнікі «Асенні гнёзды» і «Сповідзь». 17. Назва сталінскіх лагераў, вязнем якіх беспадстаўна давялося быць С. Грахоўскаму (абрэв.). 18. Гарадскі пасёлак, раённы цэнтр на Магілёўшчыне, дзе прайшлі дзіцячыя і юнацкія гады паэта. 21. «Асыпаліся ... на акне, // Асенні снег заваяў палісады». З верша С. Грахоўскага «Вечарэ». 22. «Такія сінія ...». Адна з кніг трылогіі С. Грахоўскага, у якой апавядаецца пра сталінскія рэпрэсіі. 23. Афіцыйнае наведванне. 25. Тое, што і спёка. 27. Прадукты харчавання.

Склад
Лявон ЦЕЛІШ

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 36

Уздоўж: 1. Збожжа. 5. Клёцкі. 8. Стапа. 10. Упікі. 11. Ягада. 12. «Аксаміт». 15. Багач. 16. Голас. 17. Капа. 18. Радок. 19. Панда. 20. Ачаг. 22. Дзень. 23. Жніво. 28. «Ласунак». 30. Госці. 31. Канон. 32. Ручкі. 33. «Сілічы». 34. Помнік. Упоперак: 2. Блін. 3. Асака. 4. Ранак. 5. Калій. 6. Край. 7. Бульба. 9. Каласок. 13. Гаспадыня. 14. Полаччына. 19. Падмога. 21. Восень. 24. Татры. 25. Гушча. 26. Паліп. 27. Яслі. 29. Інкі.

Развіццё краязнаўчага руху ў БССР

У галіне вывучэння фаўны БССР у цэлым і шэрагу яе рэгіёнаў выдатны ўклад быў зроблены прафесарам А. Фядзюшыным. У Пухавіцкім і Любанскім раёнах ён вывучаў птушак (1921, 1923); на Віцебшчыне, Магілёўшчыне і Гомельшчыне – розных прадстаўнікоў фаўны. Шмат часу прысвяціў пошуку ацалелых паселішчаў бабра, іх уліку і збору матэрыялаў па экалогіі гэтай жывёлы. У 1924 г. у вярхоўях Бярэзіны і яе прытоках знайшоў вялікае паселішча баброў і звярнуўся да ўладаў рэспублікі з прапановай аб неадкладнай арганізацыі ў гэтых месцах рэспубліканскага бавровага запаведніка. Сабраны ім багаты матэрыял стаў асноўным калекцыйным фундам пры стварэнні заалагічных музеяў Інбелкульта і БДУ. Напрыклад, у заалагічным музеі Інбелкульта быў экспанат шкуры апошняга дзікага ката, забітага ў 1927 г. у Бабруйскім раёне. Вывады вучонага паказвалі, што з 1915 па 1925 г. асноўныя віды фаўны ў беларускіх рэгіёнах скараціліся.

Развіваліся геалагічныя даследаванні, накіраваныя на пошук у рэгіёнах карысных рэсурсаў. Былі адкрытыя радовішчы карысных выкапняў для прамысловасці будаўнічых матэрыялаў.

Вынікі даследаванняў знайшлі адлюстраванне ў 7 выпусках «Матэрыялаў па вывучэнні флары і фаўны Беларусі», 9 выпусках навуковых зборнікаў «Запіскі Бел. дзярж. інстытута с. і лясной гаспадаркі», шматлікіх артыкулах у часопісе «Наш край», у выданні «Прырода Асіповіцкага раёна», «Міншчына», «Віцеб-

шчына», «Працах навуковага таварыства па вывучэнні Беларусі пры БДА СГ у Горках» і інш.

У галіне медыцыны рэгіёназнаўчымі даследаваннямі пачалі займацца медыцынская секцыя краязнаўчага таварыства БДУ, медыцынская секцыя Інбелкульта і група медыцынскіх інстытутаў, створаных у сістэме Наркомаховы здароўя ў Віцебску і Мінску. Затым яе пачалі ажыццяўляць кафедры медыцынскага факультэта БДУ, а Інбелкульт узяў на сябе метадычнае і арганізацыйнае кіраўніцтва навуковымі даследаваннямі і аб'яднаў як урачоў, так і медыцынскую грамадскасць БССР. Была створаная медыцынская секцыя Інбелкульта. У яе склад увайшлі вядомыя навукоўцы і ўрачы, адным з асноўных арганізатараў з'яўляўся І. Цвікевіч. У 1927 г. у секцыі працавалі 76 правадзейных членаў. У медыцынскай секцыі краязнаўчага таварыства БДУ было ў 1928 г. 35 сяброў. Да правадзення даследчай працы студэнтаў рыхтавалі спецыяльна: чыталі лекцыі, знаёмілі з праграмамі і анкетами даследаванняў. Кіравалі працай секцыі краязнаўчага таварыства БДУ супрацоўнікі медыцынскай секцыі Інбелкульта П. Трамповіч і І. Цвікевіч.

Медыцынская секцыя краязнаўчага таварыства БДУ і Беларуска-санітарна-бактэрыялагічны інстытут займаліся пераважна вывучэннем санітарнага стану гарадоў і вёсак. Тагачасныя санітарна-бытавыя ўмовы жыцця сялянаў былі даследаваны студэнтамі БДУ пад кіраўніцтвам З. Магілёўчыка па спецыяльных праграмах-анкетах. Двары ў выбраных

вёсках ва ўсіх акругах, за выключэннем Полацкай, абследаваліся праз адзін. Падрабязна апісвалася планіроўка двара, яго санітарна-бытавыя ўмовы, тыпы жылля, унутраная будова, памеры хаты і вокнаў, інш. Вынікі гэтага даследавання адлюстраваны ў кнізе З. Магілёўчыка «Санітарна-гігіенічныя ўмовы хаты і двара беларускага сялянства». Краязнаўцы грунтоўна вывучылі водазабеспячэнне і іншыя санітарныя ўмовы Мінска, санітарны стан Асіповіцкага раёна.

Распрацоўваліся пытанні краявой палогіі сацыяльных хваробаў. Шмат матэрыялаў гэтай тэматыкі было прадстаўлена на Усебеларускіх з'ездах працоўнікоў аховы здароўя і з'ездах урачоў розных спецыяльнасцяў. Так, у пастанове 2-га Усебеларускага з'езда ўчастковых урачоў адзначалася, што задачаю на бліжэйшы час з'яўляецца краязнаўчы падыход да вывучэння санітарных умоваў быту і працы рабочых з захворваннямі, характэрнымі для пэўнага рэгіёну. З'езд ухваліў «навукова-краязнаўчы ўхл» часопіса «Беларуская медыцынская думка» і паставіў, што для дапамогі ўрачам у даследаваннях павінныя планамерна дзейнічаць навукова-кансультацыйныя нарады спецыялістаў.

Сярод характэрных захворванняў быў валляк. Даследаваннямі распаўсюджвання гэтай хваробы займалася спецыяльна створаная камісія медыцынскай секцыі Інбелкульта. Яна вызначыла, што захворванне эндэмічным валляком насельніцтва БССР носіць ачаговы характар і ахоплівае вялікую тэрыторыю. У адных вёсках былі ярка адлюстраваны ачагі хваробы, іншыя характарызаваліся слабымі прыметамі. Вялікую тэрыторыю ахоплівалі гэтыя ачагі на Палессі. Валляк у Мінску вывучала ўрач І. Бірыла, у Віцебскай акрузе – І. Андрэева. Члены валлёвай камісіі рабілі таксама спробы наладзіць рацыянальнае лячэнне захворвання і прапанаваць метады яго прафілактыкі ёдам.

Цесныя сувязі з мясцовымі краязнаўчымі арганізацыямі і ЦБК мела таксама этнолагічна-гігіенічная секцыя Інбелкульта. Ад іх быў атрыманы багаты матэрыял па жывой беларускай мове. Інбелкульт, са свайго боку, распрацоўваў метадыку збо-

ру слоўнага матэрыялу і прымяняў сістэму грашовай аплаты картчнага матэрыялу і рыхтаваў да друку рэгіянальныя моўныя слоўнікі. Толькі ў 1926 г. у этнолагічна-гігіенічную секцыю паступіла 70 000 картак-словаў. За тры гады працы ў Інбелкульт былі дастаўлены 119 153 карткі-словаў. Найбольш поўна ў моўным аспекце былі абследаваны Койданаўскі, Старобінскі, Краснапольскі раёны, шэраг раёнаў Віцебшчыны. Але сабраны матэрыял змяшчаў шмат паўтараў, а таксама словаў, змешчаных у «Беларуска-расійскім слоўніку» М. Байкова і С. Некрашэвіча (1925). Каб пазбегнуць дублявання, у краязнаўчы арганізацыі быў разасланы «Беларуска-расійскі слоўнік» і ў газеце «Савецкая Беларусь» надрукаваная інструкцыя М. Байкова з новай, больш складанай, метадыкай збірання словаў. Істотную дапамогу краязнаўцам аказала «Праграма для збірання асаблівасцей беларускіх гаворак і гаворак, пераходных да суседніх моў», складзеная С. Некрашэвічам (1927). У 1927 г. па інструкцыі Байкова сабралі 1 500 новых словаў і каля 20 000 выпраўленняў да асобных словаў па іх вымаўленні, націску, граматычнаму роду. У 1928 г. у Інбелкульце прыступілі да стварэння поўнага слоўніка жывой беларускай мовы, яго праект рыхтаваў М. Байкоў. Аднак змяненне палітычнай сітуацыі ў дачыненні да беларускай мовы і ўскладненне метадыкі збору словаў прывялі да спынення гэтай працы. Дадзены кірунак краязнаўчай працы дапамог захаваць значны пласт жывой мовы, якая ўжывалася ў шэрагу беларускіх рэгіёнаў: на Віцебшчыне, Усходняй Магілёўшчыне, у Чэрвеньскім раёне. Упершыню была распрацаваная метадыка збору моўнага матэрыялу, даступная краязнаўцам, якія не мелі філалагічнай падрыхтоўкі. Гэты слоўны матэрыял стаў у далейшым асновай для грунтоўных філалагічных даследаванняў.

Валяціна САЙТАВА

(Працяг будзе)

Кастрычнік

20 – Нарушэвіч Адам Тадэвуш Станіслаў (1733, Пінскі р-н – 1796), гісторык, паэт, асветнік, перакладчык, рэлігійны дзеяч – 280 гадоў з дня нараджэння.

22 – Алесь (Аляксандр Цімафеевіч) **Бажко** (1918, Карэліцкі р-н – 2009), пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

22 – Дабралюбаў Ігар Міхайлавіч (1933, Расія – 2010), беларускі кінарэжысёр, сцэнарыст, народны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

23 – Адам Плуг (сапр. Антон Антонавіч Пяткевіч; 1823, Слуцкі р-н – 1903), беларускі пісьменнік, публіцыст, журналіст – 190 гадоў з дня нараджэння.

25 – Дурчын Пётр Сідаравіч (1918, Мазыр – 1997), беларускі графік, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

25 – Цяслюк Уладзімір Паўлавіч (1913, Мінск – 1977), беларускі кінааператар і рэжысёр, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

25 – Шчасная Нінэль Іванаўна (1933, Полацк – 2013), мастак, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

26 – Радзевіч Міхал Васільевіч (1838, Мазыр – пасля 1917), беларускі публіцыст, крытык, педагог, філолаг – 175 гадоў з дня нараджэння.

28 – Фальскоўскі Якуб (свец. Тадэвуш Шыман; 1778–1836), літаратуразнаўца, тэолаг, педагог – 235 гадоў з дня нараджэння.

29 – Янка (Іван Уладзіміравіч) **Саламевіч** (1938, Слоніміскі р-н – 2013), літаратуразнаўца, фалькларыст, краязнаўца, бібліяграф, перакладчык, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1976) – 75 гадоў з дня нараджэння.

30 – Вялічка Уладзімір Паўлавіч (1943, Пружанскі р-н), вучоны-філолаг, публіцыст, журналіст, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1998) – 70 гадоў з дня нараджэння.

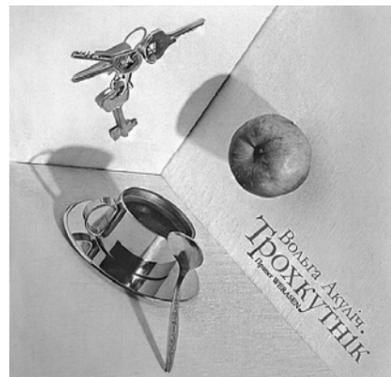
30 – Рудкоўскі Аляксандр Рыгоравіч (1943, Гомельскі р-н – 1999), беларускі спявак, заслужаны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

Два альбомы «Верасня» як трансфармацыя бардаўскай песні ў рок

«Краязнаўчая газета» пісала раней пра культурніцкія акцыі з удзелам Вольгі Акуліч, якая разам з пэткаю Вікай Трэнас стала ініцыятарам музычных вечарынаў «Штомесяц 13-га па-беларуску». Мы ж распавядзем сёння пра музычны праект спявачкі. Аповед пойдзе пра яе музычны эксперымент, які мае на мэце пашырыць межы бардаўскай песні. Альбомы «Трохкутнік» ды «Другі» – дзве студыйныя працы В. Акуліч, запісаныя разам з гуртом «Верасень».

Знаёмства з гэтымі альбомамі – важны крок у асэнсаванні таго, што сёння адбываецца з такім жанрам, як аўтарская песня. Абодва рэлізы прысепілі на час, калі Вольга пасля доўгага перапынку вярнулася на айчынную сцэну, але замест сольнага выканання спеваў распачала супольную працу з гуртом. «Я не спявачка. І нават не бард, – казала В. Акуліч. – Я паэт, які спявае свае вершы. У песнях хачу падзяліцца святлом, цяплынёй, з іх дапамогай я магу распавесці пра свае пачуцці і думкі». Уззяўшы на ўзбраенне іншыя музычныя сродкі, такія, як праца з «жывым» калектывам, яна імкнецца пазбегнуць іміджавых клішэ, звязаных з аўтарскай песняй.

За гады творчага адпачынку ў В. Акуліч назапасілася мноства матэрыялу, што вылілася ў памкненне зафіксаваць яго ў студыі. Пад час стварэння «Трохкутніка» склаўся сталы калектыў музыкаў, і ўжо выхад «Другога» трапіў на той перыяд, калі канчаткова вызначылася яго стылістыка, па словах музыкаў, яны знайшлі сваё гучанне.

Сумесную творчасць В. Акуліч і гурта «Верасень», як яны самі прызнаюцца, можна ахарактарызаваць як рок: інтэлектуальны, лёгкі і дарослы. Сапраўды так, гучанне не напружвае, і аранжыроўкі, створаныя дасведчанымі ўдзельнікамі гурта, не адцягваюць увагу ад асноўнага – паэзіі. Лірычны перажыванні героя В. Акуліч – на першым плане. Бэндавае акампаванне, часам джазавае, часам з рокавым ды блюзавым адценнем – на другім.

Гэткі сінтэз аўтарскай песні з разнастайнымі музычнымі формамі выявіў пэўныя нечаканасці. Поўны сыход інструменталістаў у цень прывёў да таго, што пад час праслухоўвання чатырнаццаці кампазіцыяў з альбома «Трохкутнік» непадрыхтаваны слухач можа папросту засумаваць. Літаратурны складнік безумоўна перамагае, а суправаджэнне спачатку ўводзіць у зман сваёй жанравай стракатасцю, але так і застаецца абсалютна інертным, а меладычныя хадзі пачынаюць паўтарацца.

Але калі цалкам засяродзіцца на лірыцы, то ўсё адразу набывае сэнс. Мяккі вакал В. Акуліч дадае паэзіі мелаанхалічны і разам з тым крышачку прыўзняты настрой. Песня перастае быць песняй, а становіцца дэкламацыяй. Альбом больш не надакучвае, аднастайнасць акампаменту з недахопу ператвараецца ў вартасць.

Дыск пад назвай «Другі» развівае канцэпцыю «Трохкутніка» і гучыць з большай упэўненасцю. З першай кампазіцыі слухачу даецца даволі празрысты пасыл:

*Той, хто хацеў мяне
Бачыць ціхай, ветлай,
Мусіць глядзець цяпер,
Калі я акрэпла.*

Эксперымент з новым гучаннем В. Акуліч сапраўды «акрэп» і мае шматбагальную будучыню. Будзем і далей сачыць за суіснаваннем бардаўскай песні і акустычнага року. Сумесная ж праца Вольгі з гуртом «Верасень» прываблівае прастаю і душэўнасцю.

Ігар Мыслівец

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

«МОГИЛЁВСКИЕ ГУБЕРНСКИЕ ВЕДОМОСТИ» – (за канцэнне артыкула). У 1860–1870-я гг. этнаграфічнае вывучэнне Беларусі актывізавалася, павялічылася колькасць аналітычных артыкулаў. Абагульняльны характар мелі артыкулы «Пра беларускую народнасць» Ф. Падабеда (1862, № 22), «Юрыдычныя звычаі пры шлюбам і раздзеле» С. Катырло (1868, № 3), «Звычаі і павер'і ў некаторых мясцовасцях Рагачоўскага павета» Я. Кучынскага (1868, № 22), «Магілёўская шляхта» Дубенскага (1866, №№ 21–23, 32, 33), «Рысы з нораваў магілёўскіх мяшчанаў» (1870, № 39). Аднак большая частка артыкулаў адметная цягай да апісальніцтва, прысвячалася абрадам і звычаям [«Сельскія нарысы. Сяло Нежжава» (1864, №№ 31, 33, 45), «Сялянскае жыццё ў Мсціслаўскім павеце» І. Сердзюкова (1867, №№ 50–52; 1868, №№ 14, 17, 23–30, 33–35, 40, 41, 45), «Карцінка з беларускага жыцця» В. Біпенка (1869, № 2), «Сустрэча Новага года ў Гомельскім павеце» П. Маркоўскага (1870, № 6), «Святочная батлейка ў Магілёве» (крыптанім К. і Д.; 1866, № 4), «Пра Пінскі па-

вет» (1866, №№ 21–24), «Каляды ў Гомельскім павеце» (1870, № 6)]. Мясцовымі сіламі была распрацаваная «Праграма для збірання народных юрыдычных звычаяў» (1867, №№ 20, 21, 23, 24, 27).

У 2-й пал. 1870–1880-я гг. этнаграфічныя матэрыялы змяшчаліся рэдка. Надрукаваныя «Праграма па збіранні этнаграфічных звестак для антрапалагічнай выстаўкі» (1879, № 1), «Сватаўство, заручыны і вяселле паводле звычаяў у Літве» (1884, № 87–90). Інтэнсіўнасць друкавання этнаграфічных матэрыялаў значна ўзрасла ў пач. 1890-х гг., пашырылася тэматыка. Побыту прафесійных групаў прысвечаны артыкул «Плытагоны-беларусы» (1888, № 92), народнаму тэатру – «Батлейка на Беларусі» (1895, № 6), іншаэтнічнаму насельніцтву – «Латышскае свята ў зелены ў Аршанскім і Віцебскім паветах» (1896, № 56), грамадскаму побыту – «Кірмаш у Магілёве» (1897, №№ 65, 73, 97). Па-ранейшаму шмат увагі аддавалася фальклору і народным звычаям (невядомыя аўтары: «Забабоны беларусаў», 1889, № 18; «11 беларускіх замоваў», 1889, № 18; «Дзве замовы з Чэрыкаўскага павета», 1889, № 2; «Тры беларускія песні», 1890, № 12).

З прыходам у рэдакцыю вядомага этнографа Е. Раманава (рэдактар неафіцыйнай часткі ў 1897–1903 гг.) газета становіцца сродкам прапаганды гуманітарнага вывучэння Беларусі. Раманаў надрукаваў некалькі праграмных артыкулаў: «Што зроблена па вывучэнні Магілёўскай губерні і што неабходна яшчэ зрабіць» (1898, №№ 15, 16, 21, 22, 35), «Праграма для збірання пісанак» (1898, № 21), «Праграма для збірання звестак пра лялечны народны тэатр» (1898, № 22), «Збіранне звестак пра жабрацтва» (1898, № 45), «Збіранне звестак пра саматужныя промыслы ў Магілёўскай губерні» (1898, № 49), што спрыяла прыцягненню да супрацоўніцтва ў газеце мясцовай інтэлігенцыі і сялянаў (невядомыя аўтары: «Каляды ў Сенненскім павеце», крыптанім К. А., 1898, №№ 103–104; «Курная хата», 1901, № 84; «Ворына першабытнай сахой у XX ст.», 1904, № 25). Агляд іх дзейнасці рабіў Раманаў [«Пра збіранне этнаграфічных матэрыялаў» (1900, № 10); «Фальклорна-этнаграфічныя матэрыялы, дасланыя ў рэдакцыю «Могілёўскіх губернскіх вядомостей» яе чытачамі» (1901, № 50); «Беларускі зборнік XVII ст.» (1898, №№ 91, 94, 100); «Зборнік беларускіх замоваў пачатку XIX ст.» (1900, №№ 19, 20, 22, 29, 30); «Бібліяграфічны паказальнік працаў Е.Р. Раманава ў сувязі з 25-і ўгодкамі (1876–1901 гг.) яго навукова-літаратурнай дзейнасці» (1901, №№ 88–90, 92)].

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

– Панымаеш, каласок, я – узбек. Жонка мая – аўцючка. Ну, панымаеш, ёсць такая краіна – Аўцюкі.

Там смажаную бульбу называюць – кавалікі. Круглячкамі смажаць, як расплясканую ў кузні. Суп бульбяны паіхняму – крышані, бульба-пюрэ – таптуха, а суп з белых грыбоў – патраўка. Панымаеш?...

Я ў Аўцюках госць, бо жыў у Калінкавічах. А мяне называюць аўцюкоўцам. Што-небудзь панымаеш, каласок?...

